

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste Suhete Instituut

Euroopa uuringute õppetool

Kelly Pärkman

**EESTI JA EUROOPA LIIDU VASTUTEGEVUS VENEMAA
STRATEEGILISTELE KAVADELE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ph D Aksel Kirch

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Kelly Pärkman

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 110788

Üliõpilase e-posti aadress: kellyyparkman@gmail.com

Juhendaja Ph D Aksel Kirch:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. EUROOPA LIIDU JA EESTI KOOSTÖÖ JULGEOLEKUPOLIITIKA	
VÄLJATÖÖTAMISEL	7
1.1 Mis on Euroopa Liidu ühise julgeolekuruumi eesmärk?	7
1.2 Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika	8
1.3 Euroopa Liidu küberjulgeoleku strateegia	11
1.4 Psühholoogiline kaitse võimaliku agressiivse tegevuse vastu	13
1.5 Euroopa Liidu Energia 2020	15
1.6 Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriigi välis- ja julgeolekupoliitika.....	16
2. VENEMAA: MILLES SEISNEB TEMA OHT NAABRITELE?	19
2.1 Venemaa agressiivne välispoliitika	19
2.2 Venemaa poolne oht Eesti julgeolekule.....	21
2.3 Sõjalise tasakaalu tugevdamine Läänemere piirkonnas.....	22
2.4 Küberoht Eestile, Euroopa Liidule ja NATOle.....	26
2.5 Venemaa energiajulgeolek.....	28
KOKKUVÕTE	32
SUMMARY	34
KASUTATUD KIRJANDUS	36
LISA	40
Lisa 1. Nord Stream 2 gaasijuhtme võimalik marsruut	40

ABSTRAKT

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on analüüsida Venemaa strateegilistest kavadest tulenevaid probleeme ning Eesti ja Euroopa Liidu kui terviku võimalikku sõltumatuse suurenemist Venemaa strateegilistest kavadest tulenevate mõjude suhtes.

Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks antakse ülevaade Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriigi, Euroopa Liidu ja Venemaa olulistest julgeoleku komponentidest.

Analüüsi tulemusel leiti, et Eesti ja laiemalt Euroopa Liidu sõltumatust Venemaa strateegilistest kavadest tulenevate mõjude suhtes on võimalik oluliselt suurendada. Välis- ja julgeolekupoliitika teostamisel on vaja astuda konkreetseid samme, näitamaks Venemaale, et nende agressiivsus pole aktsepteeritav. Venemaale selge signaali andmiseks on olulisel kohal koöperatsioon Euroopa Liidu ja NATOga, sealhulgas nende omavaheline koostöö ning ka NATO vägede püsiv kohalolek. Nende kõrval on tähtis tugeva küberjulgeoleku olemasolu, kuid ka inimeste psühholoogilise kaitse organiseerimine. Rõhutada tuleb meedia rolli Venemaa gaasitarne peatamisega seotud võimalike hirmude ülevõimendamisel. Euroopa Liit on peamine Venemaa maagaasi tarbija, mis tähendab väga olulist turuosa gaasitarne jaoks. Kuna maagaasi eksport moodustab märgatava osa Venemaa eksporditulust, on oluline hoida häid suhteid Euroopa riikidega. Võttes arvesse kõiki käsitletud julgeoleku komponente, sealjuures analüüsides ka negatiivseid aspekte, on järjekindla proaktiivse tegevusprogrammiga võimalik oluliselt suurendada sõltumatust Venemaa strateegilistest kavadest tulenevate mõjude suhtes, aga selleks on hädavalik tänast solidaarsust ELi liikmesriikide vahel mitte ainult säilitada vaid ka suurendada.

Bakalaureusetöö maht on 40 lehekülge, sealhulgas 4 joonist. Kasutatud kirjanduse loetelus on 34 allikat.

Võtmesõnad: Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika, küberjulgeolek, agressiivne välispoliitika, sõjalise tasakaalu tugevdamine, energiajulgeolek, psühholoogiline kaitse, koostöö NATOga.

SISSEJUHATUS

Kaasaegne maailm areneb kiiresti ning rahvusvahelised suhted on pidevas muutumises. Sellest tulenevalt on järjest enam tähtsust kogunud riikidevaheline majandus-, poliitiline ja julgeolekukoostöö. Vaatamata positiivsetele arengutele ei ole julgeolekukeskkond maailmas saavutanud vajalikku stabiilsust. Aegade jooksul on Eesti ja Euroopa Liit olnud liialt mõjutatud Venemaast, kelle ettearvamatut välispoliitikat peetakse Euroopa suurimaks ohuallikaks. Venemaal on kujunenud maine kasutada oma sihtide täitmiseks ettearvamatut välispoliitikat, mille tõttu on Euroopa aeg-ajalt vaikimisi hirmus Venemaa tegutsemise ees. Venemaa tegutsemisviisi on väga raske mõista, sest üldiselt on see seotud nende ajaloo ja rahvuslikkusega. Stabiilsema Euroopa julgeolekuruumi saavutamiseks on vajalik muuta olemasolevaid ja luua uusi strateegiaid.

Käesoleva lõputöö „Eesti ja laiemalt Euroopa Liidu vastutegevus Venemaa strateegilistele kavadele“ teema valikul lähtus autor temaatika aktuaalsusest, otsesest mõjutusaspektist Euroopa Liidule (sh Eestile) ja isiklikust huvist. Sellest tulenevalt esitab autor teema uurimiseks hüpoteesi.

Hüpotees: Kasutades õigeid meetmeid on Eesti ja laiemalt Euroopa Liidu julgeolekut ja sõltumatust Venemaast võimalik suurendada.

Autor arvab, et vaadates üle Euroopa Liidu (sh Eesti) julgeoleku strateegiaid ning neid vastavalt julgeoleku olukorrale kohandades, on võimalik sõltumatust Venemaa strateegilistest kavadest oluliselt suurendada. Käesoleva töö autor rakendas kvalitatiivset käsitlust, kasutades erinevate raportite, arengukavade, artiklite, raamatute ja uuringute analüüsi, lükkamaks ümber või kinnitamaks hüpoteesi paikapidavust.

Lõputöö uurimisprobleemiks on: Venemaa strateegilistest kavadest tulenevate mõjutuste vähendamine Eestis ja laiemalt Euroopa Liidus.

Lõputöö uurimisküsimuseks on: Milliste meetmetega on võimalik suurendada Eesti ja laiemalt Euroopa Liidu sõltumatust Venemaa strateegilistest kavadest?

Lõputöö on jaotatud kahte peamisesse peatükki, millest esimeses annab autor ülevaate Euroopa Liidu olemusest ja ühise julgeoleku ruumi eesmärgist; välis-, julgeoleku- ja küberjulgeolekupoliitikast; energiapoliitikast; Eesti kui ELi liikme välis- ja julgeolekupoliitikast ning psühholoogilisest kaitsest võimaliku agressiivse tegevuse vastu. Töö teises osas keskendutakse Venemaa agressiivsele välispoliitikale, energiajulgeolekule; välis- ja küberpoliitikast tulenevatele ohtudele Eestile ja Euroopa Liidule ning sõjalise tasakaalu tugevdamisele Läänemere piirkonnas. Kahele peatükile järgneb kogu tööd hõlmav analüüs. Töös on esitatud 4 joonist, mis on autori poolt valitud ilmestamiseks käsitletavat teemat.

Autor soovib tänada juhendajat, kelle asjakohased nõuanded olid oluliseks abiks lõputöö koostamisel.

1. EUROOPA LIIDU JA EESTI KOOSTÖÖ JULGEOLEKUPOLIITIKA VÄLJATÖÖTAMISEL

1.1 Mis on Euroopa Liidu ühise julgeolekuruumi eesmärk?

Euroopa Liit (EL) on ainulaadne majanduslik ja poliitiline ühendus, mis asutati seoses 1952. aastal jõustunud Pariisi lepinguga. Liidu tuumiku moodustasid esialgu 12 ja tänaseks juba 28 liikmesriiki ning nende kodanikud. EL on unikaalne oma olemuse poolest. Vaatamata kõikide liikmesriikide iseseisvusele, on ühendatud teatav osa oma suveräänsusest, et olla koos tugevamad ning kasutada oma suurusel tulenevaid eeliseid. Lahtiseletatuna tähendab see, et liikmesriigid delegeerivad osa oma otsustusõigusest nende loodud ühistele institutsioonidele, et otsuseid ühist huvi pakkuvates konkreetsetes küsimustes saaks teha demokraatlikult Euroopa tasandil. (Kuidas Euroopa ... 2014) Euroopa liit kaitseb ja edendab suhetes ülejäänud maailmaga oma väärtusi ja huve. Oluliseks ülesandeks on tagada rahu, turvalisus, inimõigused ning süvendada ühiskonnas rahvaste solidaarsust ning vastastikust austust. Iga liikmesriik on aluslepingute ees võrdne teistega ning lugu peetakse iga liikmesriigi rahvuslikust identiteedist. (Euroopa Liidu põhiõiguste ...2010)

Esiolgu majandusliiduks loodud ühendus on aja jooksul kasvanud organisatsiooniks, mis hõlmab endas erinevaid poliitikavaldkondi, alustades inimõigustega ning lõpetades kaubanduse, transpordi ja keskkonnapoliitikaga. Euroopa Liidu 28 liikmesriigi ca 500 miljonit kodanikku saavad liidu piires oma soovi kohaselt ringi liikuda ning ühtlasi valida ka sobiva elukohamaa. Kasutusele on võetud ühisraha, euro, millest on saanud tähtis rahvusvaheline valuuta ning mis hõlbustab ühisturu toimimist ja seal kauplemist. Majandus- ja rahaliidu stabiilsus, koordineerimine ja juhtimine on tagatud 1.jaanuaril 2013. aastal jõustunud

valitsustevahelise lepinguga, mille on allkirjastanud kõik Euroopa Liidu liikmesriigid (Kuidas Euroopa ... 2014).

1.2 Euroopa Liidu ühine välis- ja julgeolekupoliitika

Euroopa Liidu välispoliitika on välja kujunenud järk-järgult aastate jooksul. See annab liidule võimaluse võtta sõna maailmapoliitikas ning tegutseda tervikuna. Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika peamiseks eesmärgiks on demokraatia, ühiste väärtuste ja julgeoleku edendamine. Julgeoleku tagamisel on tähtis roll Euroopa Liidu ja NATO koostööl, mistõttu on tähtis süvendada alliansi vahelist partnerlust. EL korraldab liikmesriikide vastastikuse poliitilise solidaarsuse arendamisele põhinedes ühist välis- ja julgeolekupoliitikat (ÜVJP). Oma tegevuses juhendatakse rahvusvahelisest õigusest, demokraatia, inimõiguste ja õigusriikluse põhimõtetest. Ühise välis- ja julgeolekupoliitika küsimustes kuuluvad liidu kompetentsi kõik välispoliitika valdkonnad ja julgeoleku küsimused. Tähtis on liikmesriikide aktiivne toetus ja lojaalsus ELi meetmete järgimisel, mis muuhulgas tähendab, et liitlased on kohustatud hoiduma kõigest, mis on vastuolus alliansi huvide ja/või põhimõtetega. (Foreign ... 2015)

ÜVJP hõlmab endas ühist julgeoleku- ja kaitsepoliitikat (ÜJKP), mille tegevusalasse kuuluvad Euroopa Liidu poliitika kaitsealased ning kriisiohje sõjalised ja tsiviilaspektid. ÜJKP on juhtiv roll konfliktide ennetamises, rahuvalves ja üldises julgeoleku tugevdamises. ÜJKP ülesanne on toetada liikmesriikide tegevust kaitsevaldkonnas ning parandada teadlikkust eri regioonidest tulenevatest julgeolekuohtudest. (Kuidas Euroopa ... 2014) Ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika annab liikmesriikidele limiteeritud ressursside puhul šansi ühendada oma jõud ning tugevdada seeläbi kaitsevõimet. Sel viisil on liitlastel potentsiaal ohuolukorras efektiivsemalt tegutseda.

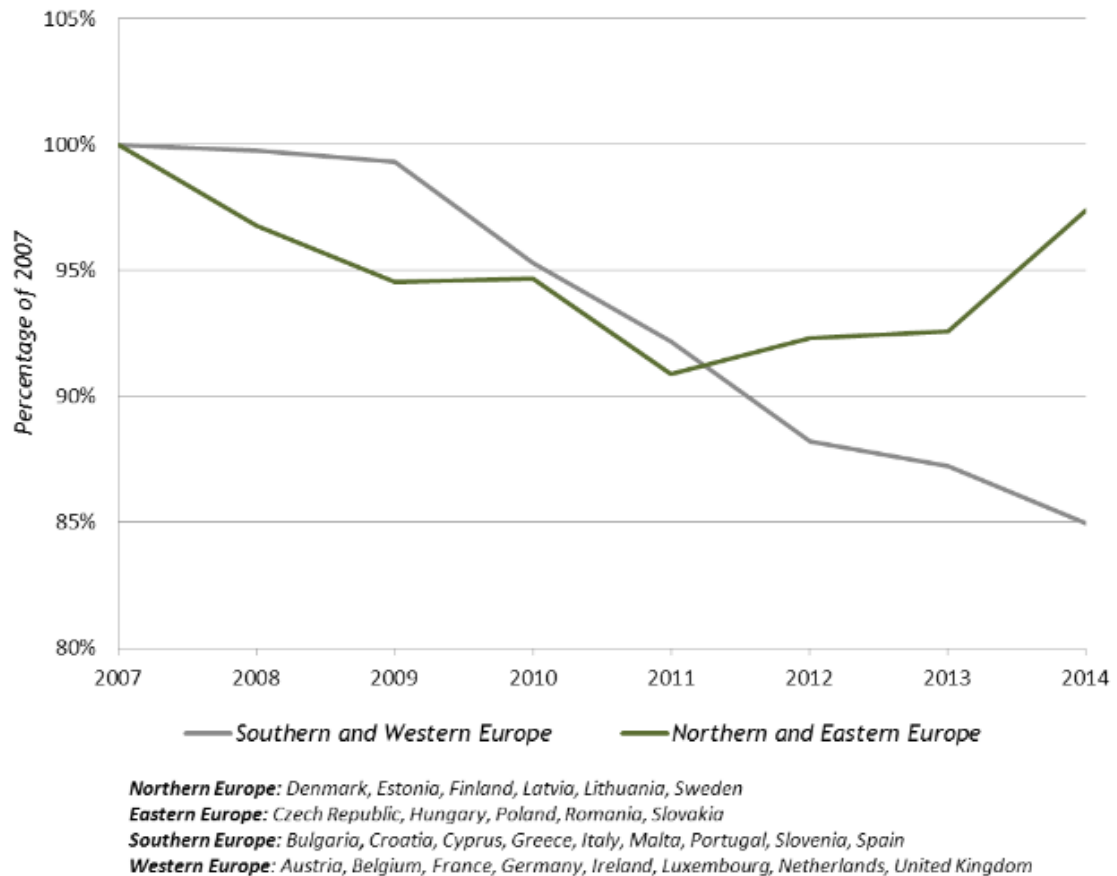
ELi ühist kaitset on aja jooksul kujundatud mitmete lepingute ja deklaratsioonidega. Nendest hiljutisim on 2009. aasta 1. detsembril jõustunud Lissaboni leping, mille raames jäi püsima ühise välis- ja julgeolekupoliitika põhiprintsiip- iga liikmesriigi julgeolek on tema ainuvastutusel. Üks ÜVJP ja ÜJKP tugevdamise aluseid on sel aastal valmiv muutuvat julgeolekukeskkonda arvesse võttev Euroopa välis- ja julgeolekupoliitika globaalstrateegia, mis paneb paika nii liidu välis- ja julgeolekupoliitilised eesmärgid, aga ka vahendid nende saavutamiseks. Tõhusa julgeoleku tagamiseks peab uuendatud strateegia realistlikult

käsitlen nii Venemaa agressiivsusest kui ka Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida poliitilisest ebastabiilsusest (näiteks terrorism, humanitaarkriis) tulenevaid ohte. (Eesti Euroopa ... 2015)

Allianss vajab ühistel väärtustel tuginevat naabruspoliitikat, sest on tähtis, et ka väljaspool liidu piire läbiviidavad tegevused oleksid järjepidevad ja tõhusad. Relevantne on naabruspoliitika tuginemine ühistele väärtustele, sealhulgas keskendumine partneritega vastastikku huvipakkuvatele valdkondadele. (Ibid) Arvestades asjaolu, et mõnedes ELi naaberriikides on toimumas tormilised poliitilised muutused, on julgeoleku stabiliseerimiseks liidu naabruspoliitika olemasolu äärmiselt vajalik. ELi naabruspoliitika põhimõte on säilitada sõbralikud ja usaldusväärsed suhted ka väljaspool liidu piire.

Suhtes Venemaaga peab Euroopa Liit näitama meelegindlust, järjepidevust ja konkreetseid tegusid välispoliitikas. Seni on EL Venemaa surve taltsutamiseks kasutanud nii läbirääkimisi kui ka sanktsioone (Ukraina konflikt). Sanktsioonide kehtestamine on viis näidata leppimatust Venemaa agressiivse käitumise suhtes. Ukraina näitel kehtivad sanktsioonid kuni Ukraina suveräänsus ja territoriaalne terviklikkus on täies ulatuses taastatud. Probleemid Euroopa Liidu-Venemaa suhtes ei laabu enne, kui Venemaa asub täitma oma rahvusvahelisi kohustusi. Esimene, sealhulgas olulisim samm on hakata lugu pidama oma naaberriikide territoriaalsest terviklikkusest ning suveräänsusest valikutest. Venemaa agressioon Ukraina vastu ning Krimmi liitmine näitavad vajadust tegeleda nii konventsionaalsete kui ka mittekonventsionaalsete sõjaliste ohtudega. Euroopa Liidu liikmesriikide võimete ühiskasutuse puhul on võimalik parandada nende endi sõjalist võimekust, samal ajal suurendades ka liidu üldist julgeolekut. Kahjuks on see julgeolekualane mõtteviis jäänud suuresti ainult sooviks. (Eesti Euroopa ... 2015)

On arusaadav, et paralleelselt Venemaa julgeoleku kulude kasvuga viimasel aastakümnel, peaksid olema tõusujoones ka Euroopa Liidu liikmete kaitsekulutused. Täna pole seda aga kõigis liikmesriikides selgelt näha. Põhjuseid on ilmselt mitu, eelkõige aga riikide juhtide saamatus aru saada Venemaa välispoliitikast. Näiteks, vaadates Euroopa Liidu lääne- ja lõunapoolsete riikide väljaminekuid sõjalises valdkonnas, on alates 2007. aastast trendiks püsiv langus ja ainsana on jõuliselt kasvanud ainult mõnede Põhja- ja Ida-Euroopa riikide /Poola, Eesti, Leedu/ kulutused. (Joonis 1) Tagamaks stabiilne julgeolek terves Euroopas, on oluline suurendada ka Lääne- ja Lõuna-Euroopa kulutusi, võttes aluseks Põhja- ja Ida-Euroopa julgeolekukulutused. (De France 2015)

Joonis 1. Euroopa Liidu regioonide kaitsekulutuste dünaamika aastatel 2007-2014.
Allikas: (De France 2015)

Suhetes ELi mittekuuluvate riikidega on Euroopa Ülemkogu kui kõrgeim poliitiline institutsioon nimetanud ametisse vastutava liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja, kes täidab paralleelselt ka Euroopa Komisjoni asepresidendi ülesandeid. (Kuidas Euroopa ... 2014)

Euroopa Ülemkogu sätestatud suuniste alusel töötab välja ning võtab vastu otsused ELi välis- ja julgeolekupoliitika valdkonnas Euroopa Nõukogu. Kaubanduse ja rahastamise eest (näiteks humanitaar- või arenguabi vormis) liitu mittekuuluvate riikidega vastutab Euroopa Komisjon. Komisjon esindab liitu ka kõigis ELi pädevusse kuuluvates valdkondades peale välis- ja julgeolekupoliitika. (Ibid)

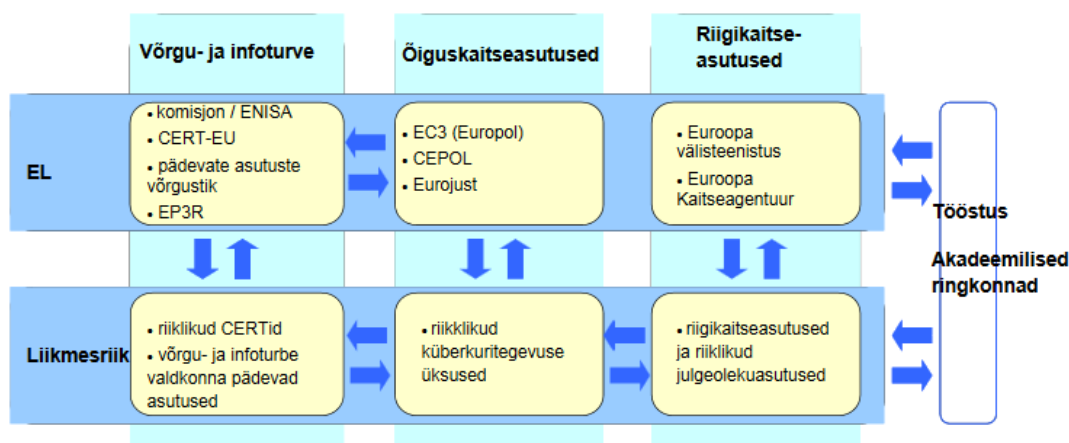
Tulles tagasi Euroopa Liidu ja Venemaa suhete juurde, võib öelda, et konfliktid tulenevad erinevatest arusaamadest. Nendevahelised probleemid tekivad peamiselt kolmel põhjusel: energeetika, demokraatia (sh inimõigused) ning endised NSV liiduriigid Euroopa Liidu liikmesriikidena. Näiteks kritiseerib Euroopa Liit järjepidevalt Venemaa pärsitud vabadusi ning inimõigusi. Venemaa aga omakorda on häiritud asjaolust, et endised NSV

Liidu riigid on nüüdseks Euroopa Liidu liikmed (näiteks Balti riigid). Päevakorraliseks valukohaks on ka energiatarnetega seotu, kuna hetkeseisuga ollakse ostu-müügi osas teineteisest sõltuvad. (Kanet 2009, 55-70)

1.3 Euroopa Liidu küberjulgeoleku strateegia

Viimasel paaril aastakümnel on internet avaldanud tohutut mõju kogu ühiskonnale. Internet on avatud ja vaba ruum ning võimaldab seeläbi suhtluse ja infovahetuse üle kogu maailma. Inimeste igapäevaelu, sotsiaalsed suhted ja muu selline on otseses sõltuvuses kommunikatsioonitehnoloogia sujuvast toimimisest. Küberruum on aidanud kaasa ülemaailmsele majanduslikule, poliitilisele ja sotsiaalsele ühildumisele, tuues endaga kaasa aga ka probleeme, mille tõsidust ei tohi alahinnata. (Euroopa Liidu küberjulgeoleku ... 2013) Väga oluline on tõsta Euroopa Liidu teadlikkust hübriidsõjapidamist puudutavatel teemadel.

Aastatega on küberkuritegevuse maht kasvanud ja kuriteod on muutunud komplitseeritumaks. Antud teemat puudutavatele meediakajastustele tuginedes saab öelda, et küberspionaaž ja rünnakud muutuvad sagedamaks, laiaulatuslikumaks ja ohtlikumaks. Relvakonfliktide kõrval on arvestatava ohuna esile kerkinud kübersõda, mis tugeva kaitse puudumisel võib põhjustada mastaapset kahju. Küberjulgeoleku valdkonnas on vajalik leida tasakaal julgeolekuhuvide ning demokraatlike väärtuste ja üksikisiku vabaduste vahel. Eduka küberjulgeoleku poliitika puhul ei saa eristada sise- ja välispoliitikat, avalikke ja erahuve, seadusandliku ja täitevvõimu vastutust. Hetke seisuga jääb nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil puudu tehnilisest suutlikkusest ning õiguslikust pädevusest, et küberrünnakuid empiirilisel analüüsida. Võitluses küberkuritegevusega, on vajalik tõhus võrgu- ja infoturbe valdkonna kompetentsete asutuste, õiguskaitse- ja riigikaitseasutuste vaheline töö koordineerimine (Joonis 2). Liikmesriigid peaksid küberkuritegevuse, küberturbe ja riigikaitse eest vastutavate struktuuride puudumisel need kindlasti looma. Kindlasti ei tohi alahinnata erasektori kaasamise olulisust. Riiklik üksuste ja erasektori vaheline suhtlus on relevantne ning mõlemale osapoolle väärtust loov. Infovahetus kõikide struktuuride vahel kindlustab parema ülevaate erinevatest ohtudest, tänu millele on ka õnnestumise tõenäosus kõrgem. Piisava küberkaitsevõime tagamine potentsiaalsete kriiside puhul on hädavajalik. (Ibid)

Joonis 2. Töö koordineerimine võrgu- ja infoturbe valdkonna pädevate asutuste, õiguskaitse- ja riigikaitseasutuste vahel

Allikas: (Euroopa Liidu küberjulgeoleku ... 2013)

Euroopa Liit peaks jälgima Venemaa hübriidsõja strateegiate muutusi, et võimalikult kiirelt paralüeerida ohtlikke arenguid. Kontsentreerudes vaid taktikale ei saavutata soovitud tulemust ning sellisel juhul tuleb hübriidsõjaga seista silmitsi järjepidevalt. Lisaks taktikaliste aspektide vastu suunatud meetmetele peavad liiduriigid töötama välja meetmete kogumi, mis keskenduks Venemaa hübriidsele iseloomule. Venemaa peab propaganda sõda, mille eesmärgiks on avaliku arvamuse ning organisatsioonide, poliitilise ja majandusliku eliidi mõjutamine lähtuvalt riigi välispoliitilistest huvidest (Hunter, Pernik 2015). Eesti on riigina teadvustanud strateegilise kommunikatsiooni ja psühholoogilise kaitse olulisust, kuid tähelepanu on vaja pöörata valdkonna inimressursi ja vahendite eraldamisele. Vajalik on teostada igapäevast süstemaatilist informatsiooni jälgimist, valeinfo ja propaganda näidete kogumist ning analüüsimist. Infosõjaga tegelevad mitmed riiklikud institutsioonid, mõttekojad ja kodanikuühendused, kuid omavahelist infovahetust ei toimu. Arendamiseks psühholoogilist kaitset ja selle tõhusust, on vaja informeerida inimesi infosõjas kasutatavate vahendite alasel. Rünakutele ei saa vastata valega, sest see mõjuks meile endile kahjulikult. Vasturünnaku asemel oleks targem püüda hoida ära valeinfo levimist, mis on aga jällegi võimalik vaid juhul, kui teave informatsiooni ebatõesuse kohta on usaldusväärseid kanaleid pidi inimestele kiiresti kättesaadav. Ühiskonda, kus inimesed usaldavad, austavad, aitavad teineteist ja oma riiki, ei ole võimalik manipuleerida ega lüüa. (Pevkur 2016)

1.4 Psühholoogiline kaitse võimaliku agressiivse tegevuse vastu

Riigikaitse ühe osa moodustab psühholoogiline kaitse, mille eesmärk on hoida ära vaenuliku mõjutustegevuse ja väärinformatsiooni leviku mõju ühiskonnale. Viimaste aastatega on tõusnud prioriteetsete valdkondade hulka Venemaapoolse propaganda vastu võitlemine ning psühholoogilise kaitse alane tegevus. Eesti õigusaktides käsitletakse psühholoogilist kaitset julgeolekuvaldkonna osana, mille eesmärk on tagada usaldus riigi ja riigikaitse tegevuse vastu. Siseriiklikult võetakse vaatluse alla eranditult kõik, mis võiks potentsiaalselt vähendada inimeste vaimset valmisolekut üheskoos tegutsemiseks. Psühholoogiline kaitse kontsentreerub eelkõige vaenuliku mõjutustegevuse kindlaks tegemisele ja selle tõkestamisele. (Riigikaitse ... 2010) Juhindudes asjaolust, et tõhus psühholoogiline kaitse eeldab usaldust riigi, sh riigikaitse tegevuse suhtes, on relevantne inimeste informeerimine kõikvõimalikest ühiskonda ähvardavatest ohtudest. Hoides rahvast teadmatuses, ei ole võimalik arendada nende oskusi ja teadmisi toimetulekuks kriisiolukorras. Puudulik ettevalmistatus teeb agressoril ühiskonna destabiliseerimise lihtsamaks.

Eestis tutvustatav „psühholoogiline kaitse“ on oma mudelilt sarnane Rootsile. Rootsis asub Siseministeriumi alluvusse kuuluva Kriisireguleerumise Ameti koosseisus Psühholoogilise Kaitse Amet, mille pädevusse kuuluvad kõikvõimalikud elanikkonda puudutavad ootamatused liiklusõnnetustest- sõdadeni. Eesti demokraatlikku tüüpi riigi aluseks on inimeste vabatahtlik liitumine kokkulepetega, mistõttu tähendab ühistegevuse psühholoogiline kaitse eeskätt seda, et kodanikud saavad piisava informeerituse alusel otsustada kas ja mis põhjustel peaks liituma. Sageli tulevad mängu emotsioonid, mistõttu ei pruugi liitumise põhjused olla alati täiesti mõistuspärased. Eesti põhjal on üks suurimaid psühholoogilise kaitse alustalasid laulupidu, mis on meie ühiskonnas toiminud alati rahva ühtsuse esilekergitajana. (Raag 2011)

Riigikaitse laiaks käsitlemiseks on vaja arvestada tänapäeva infokeskkonna mõju ühiskonnale. Kuritegeliku informatsioonilise mõjutustegevuse intensiivsus suureneb sõjalise konflikti eel. Kaitseministeriumi andmeil on psühholoogilise kaitse eesmärk Eestis vältida paanika teket, vaenuliku propagandategevuse ja väärkuulduste levikut ning selle mõju üldsusele, tagades sellega usalduse riigi ja riigikaitse tegevuse suhtes. Psühholoogiline kaitse kujutab endast ühiskonna sidususe ja turvatundega seotud ühisväärtuste arendamist, hoidmist ja kaitsmist. Riigikaitse nähtavus ja elanikkonna kõrge kaitsetahe heidutavad ründajat, vähendades sel viisil sõjalise või mõne muu julgeolekulise mõjuga konflikti tekke

tõenäosust. Avatud ühiskonna inforuumi tõttu on Eesti vaenulikule mõjutustegevusele suhteliselt kergesti ligipääsetav. Riigikaitse tegevused ei tohi seada ohtu põhiseadusest tulenevaid alusväärtusi, samal ajal kaitstes demokraatlikku õigusriiki, sõna- ja mõttevabadust. Meie kaitsetahet nõrgendavad välispäritolu (näiteks Venemaa) ebaadekvaatse meediakeskkonna siirded Eestis. Propaganda teeb ohtlikuks tahtlik valeinformatsiooni edastamine rahvaste- või rassidevahelise vaenu õhutamiseks. Meie julgeolekupoliitika eesmärk on kaitsta oma julgeolekuhuvisid rahvusvahelises inforuumis. (Riigikaitse ... 2010)

Selle aasta 24.vebruaril teatas end rahvusvaheliseks teabeagentuuriks ja raadioks nimetatav Sputnik, et käivitas Eestis nii eesti- kui ka venekeelse uudisteportaali. Pressiteate kohaselt on Sputniku eesmärk rääkida sellest, millest teised vaikivad ning viia tarbijani erinevad hinnangud maailmas toimuvale. Venemaa presidendi administratsiooni ülema Sergei Ivanovi sõnade kohaselt ei ole nende eesmärk propaganda, vaid tegemist on uudisteagentuuriga, mis on loodud rahvuslike huvide kaitsmiseks ning selgitamiseks maailmale Venemaa poliitikat. Eesti Riigikantselei strateegilise kommunikatsiooni nõuniku Ilmar Raagi sõnul on aga Sputnik riikides äratanud tähelepanu väärinformatsiooni levitamise ja seda üksust käsitletakse seetõttu pigem eriteenistuse infooperatsioonide tööriistana. (Põld ... 2016).

Ilmar Raag tõstatab oma artiklis küsimuse: “Kas me käsitleme meie Eesti venelasi iseseisvate subjektidena või ainult Venemaa suure poliitika instrumentidena?” Venemaal on teatav maine kasutada „muret“ rahvuskaaslaste käekäigu pärast poliitilise ettekäändena ja komponendina strateegiliste välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Seda arvesse võttes on Raagi püstitatud küsimus vägagi asjakohane. Eestis elab palju teise ja kolmanda põlvkonna venelasi, kellel puudub otsene seos Venemaaga. Ei ole õiglane neile süüks panna võimalikke esivanemate toimepandud tegusid. Pragmaatilisest aspektist vaadates on Kremli siht eestlaste ja venelaste vastandamine, õhutades vaenu läbi erinevate propagandamasinate. Kuigi tavapäraselt sõda peetakse ebatõenäoliseks, on Eesti julgeoleku stabiilsusele siiski ülimalt oluline igapäevaste kompromisside leidmine venelastega. Demokraatliku riigina peaksime suutma suhtuda Eestis elavatesse venelastesse kui iseseisvatesse subjektidesse, kellel on ühiskonnas samasugused õigused nagu kõigil teistel. (Raag 2016) Eesti julgeoleku aspektist vaadates on oluline kogu Eesti elanikkonna usaldus riigi ja riigikaitse suhtes, tänu millele on võimalik rajada psühholoogilist kaitset. Tõhusa kaitse olemasolul on Vene propagandal keerulisem ühiskonda destabiliseerida.

1.5 Euroopa Liidu Energia 2020

Energiavarustuse kindlus on tihedas seoses Euroopa Liidu välis- ja julgeolekupoliitika prioriteetidega. Tänapäeva maailmas on kütused, tarneallikate olemasolu, transiitkanalite mitmekesisustumine ning transportimiseks vajaminevate rajatiste ohutus ja julgeolek sama relevantne kui Euroopa Liidu järgitavad põhimõtted. Energiamaajanduse sujuvaks toimimiseks on välja tulnud arengukavaga, mille nimi on Energia 2020. (Energia 2020 ... 2010)

Euroopa Liit on suurim energia importija, mis teeb Euroopast suurima energiaturu maailmas. Liikmesriikide ühtivad energiaprobleemid, alustades juurdepääsuga nafta- ja gaasivarudele ning lõpetades tehnoloogia pideva uuendamise vajadusega, on olnud rahvusvahelise koostöö teerajajaks. Saavutamaks soovitud edu rahvusvahelisel areenil, peavad Euroopa Liidu liikmesriigid olema keskendunud ühistele eesmärkidele. Reaalsuses võib juhtuda, et projektid kajastavad pigem liikmesmaa üksikhuve, jättes veidi tahaplaanile ELi huvid. Ühiskonna toimimiseks on väga olulisel kohal head suhted energiat tootvate ja tarnivate riikidega (antud kontekstis Venemaa). Seal kõrval muutuvad üha tähtsamaks ka suhted suure energiatarbega riikide ja eelkõige arenguriikidega, kelle edasise majandusarengu eelduseks on ligipääs energiale. Ülimalt oluline on efektiivse energiapoliitika olemasolu, mida järgides suudetakse rahuldada kasvav nõudlus ning mille areng oleks ka säästev. Ülemaailmse energiaturu tarne ja nõudlus on pidevas muutumises ning konkurents selles vallas aina tiheneb. Sel põhjusel on oluline Euroopa Liidu valmisolek kasutamaks peamiste energiapartneritega suhetes kõiki oma turu suurusest tulenevaid eeliseid. (Ibid)

Toimiv energiaalane välispoliitika on Euroopa Liidu energiavarustuse kindluse huvides keskse tähtsusega. Lähtudes Lissaboni lepingust, kus on sätestatud energiapoliitika kesksed eesmärgid, peab energiaalane välispoliitika looma liikmesriikide vahel täieliku solidaarsuse ning läbipaistvuse, millega tagatakse ka Euroopa Liidu siseturu kindlus. Soovitud toimimiseks on väga oluline saavutada sünergia energiaeesmärkide ja teiste välistegevuste vahel. Hoolimata energiapoliitika eesmärkide olulisusest, on nende rakendamine puudulik. (Energia 2020 ... 2010)

Relevantne on rahvusvahelisel tasandil tähelepanu suunamine naftavarude vähenemisele. Kergesti kättesaadava nafta ehk konventsionaalse nafta (*conventional oil*) varusid jääb maailmas aina vähemaks ning uute nafta varude leiukohad on üldjuhul raskemini ligipääsetavad ja nõuavad kallist tehnoloogiat, mis tähendab et tooraine puurimine ja kättesaamine on teatud paikades liiga kulukas. (Wheatcroft 2010) Euroopa Liidul puudub

kaugema eesmärgi saavutamiseks koostatud tegevuskava, mis pakuks välja võimalikud lahendused gaasitarnehäirete korral. Rahvusvahelisel tasandil peab EL näitama sihikindlust, esindamaks alliansi energiajulgeolekut puudutavaid ühishuve ja eesmarke. (Energia 2020 ... 2010)

1.6 Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriigi välis- ja julgeolekupoliitika

Meie välispoliitika peamine eesmärk peaks olema muuta Eesti riigiks, kelle seisukohti hinnatakse rahvusvahelises mastaabis ning kelle toetust austatakse ja aktiivselt otsitakse. Meie pikaajaliseks välispoliitiliseks väljakutseks (sh julgeoleku vallas) on suhete parandamine Venemaaga. Heanaaberlike, vastastiku kasutoovate ja lugupidavate suhete rajamine meie idanaabritega on aeganõudev kuid vajalik protsess.

Eesti välispoliitika eesmärkideks on (Eesti välispoliitika ... 2009):

- 1) julgeoleku kindlustatus ja jagamatus, rahvusvaheliste suhete stabiilsus ja ennustatavus;
- 2) Eesti majanduse toimimise eelduste tagamine, liberaalsed majandussuhted ja majandusruum;
- 3) Eesti isikute kaitse välismaal ja välissuhetes;
- 4) Eesti mõjukus ja hea maine;
- 5) demokraatiat, inimõigusi, õigusriigi põhimõtteid, majandusvabadusi ja arengut edendav väärtuste ruum.

Eesti püüab välispoliitikas julgeoleku tagamiseks saavutada vajaminevat rahvusvahelist keskkonda. Enda kindlustamiseks on viimastel aastatel teadlikult panustatud kahepoolsete suhete arengusse riikidega, kellega omame ühiseid väärtusi ja sarnast maailmapilti. Meeles peab pidama, et ka kõige paremate suhete nimel tuleb järjepidevalt vaeva näha. Eesti on panustanud ka suhete arendamisesse riikidega, kellega otseselt ühised tõekspidamised ja seisukohad puuduvad, küll aga jagatakse sarnaseid eesmarke näiteks majanduses või mõnes muus valdkonnas. (Elling 2013)

Eesti moodustab ühe osa rahvusvahelisest julgeolekukeskkonnast ning on otseses sõltuvuses selle arengutest. Eesti julgeolekupoliitika eesmärgiks on kindlustada meie iseseisvus, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ning rahva turvalisus ja sõltumatus.

Pidades oluliseks aktiivse julgeoleku tagamist riigi poolt, on meie jaoks relevantne osalemine NATO, Euroopa Liidu, ÜRO, OSCE poliitilistes otsustusprotsessides ning kriisiohje- ja rahuoperatsioonides. Eesti lähtub oma julgeolekupoliitikas ÜRO põhikirjas sätestatud põhimõtetest, mille alusel on igal riigil õigus ja vabadus valida oma julgeolekulahendid. Julgeolekupoliitika on kirja pandud raamdokumendis „Eesti julgeolekupoliitika alused“. Dokumendis pannakse paika Eesti julgeolekupoliitika eesmärk, põhimõtted ja tegevussuunad, mida muudetakse või täiendatakse vastavalt vajadusele, võttes arvesse julgeolekukeskkonnas asetleidvaid muutuseid. (Eesti julgeolekupoliitika ... 2010) Eduka välispoliitika võtmeks on selgete eesmärkide ja sihi olemasolu, mille poole oleks välispoliitika teostajatel pürgida.

Peamiste riiklike funktsioonide toimepidevuse ja poliitika järjepidevuse ohuolukorras tagab 4 omadust (Ibid):

- 1) esmane iseseisev kaitsevõime;
- 2) sisemine stabiilsus;
- 3) jätkusuutlikkus;
- 4) vastupidavus.

Julgeolek Eestis on loodud inimõiguste, põhivabaduste ja peamiste inimlike väärtuste teostamiseks. Demokraatlike põhimõtete järgimine võimaldab ühiskonna järjepidevat arengut. Meie julgeolekupoliitika on suunatud võimalike ohtude ennetamisele ning ohu korral kiirele ja paindlikule reageerimisele, stabiilsuse tagamiseks kogu maailmas, kuid eelkõige Läänemere piirkonnas. Eesti võtab oma julgeolekut osana rahvusvahelisest julgeolekust ning seetõttu otsib ja toetab ka lahendusi (näiteks ühisõppused), millel on positiivne mõju nii meile endile kui ka teistele riikidele. Eduka julgeolekupoliitika puhul on oluline liitlassuhete tugevus ja kollektiivkaitse efektiivsus. Toimiv kollektiivkaitse nõuab planeerimist, õppusi ja tõhusat eelhoiatussüsteemi, mille tulemusel on tagatud NATO tõhus struktuur ning püsiv kohalolek kogu ühenduse territooriumil. Eesti toetub julgeoleku tagamisel NATO ja Euroopa Liidu liikmesusele. Sel põhjusel osaleme aktiivselt NATO väevõime-eesmärkide täitmise kaudu NATO kaitseplaneerimisprotsessis. NATO kõrval on teine Eesti julgeolekut kindlustav tegur Euroopa Liidu ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP), mille ülesandeks on tugevdada kogu Euroopa turvalisust. Meie endi huve silmas pidades peame olema mõlemas alliansis konstantselt nähtav ja aktiivne. (Eesti julgeolekupoliitika ... 2010)

Julgeolekukeskkonda mõjutavad arengud on raskemini etteaimatavamad ja need on varasemast mitmekesisemad. Pöörded poliitilises, majanduslikus, sõjalises, sotsiaalses, tehnilises ja keskkonnavalases arengus on läbi põimunud ning selle mõjud kajastuvad ka julgeolekus. (Eesti julgeolekupoliitika ... 2010) Eesti julgeolekukeskkonnale avaldavad mõju nii riigisisised arengud kui ka rahvusvaheline olukord. Kuigi Eesti-vastane relvastatud rünnak on hetkel ja ka lähitulevikus vähetõenäoline, ei saa seda ohtu siiski pikemas perspektiivis välistada. Me peame oma julgeolekupoliitika korraldamisel alati arvestama sõjalise rünnaku võimalusega ning olema valmis ka reaalseks konfliktiks.

2. VENEMAA: MILLES SEISNEB TEMA OHT NAABRITELE?

2.1 Venemaa agressiivne välispoliitika

Venemaa ja lääneriikide suhted on kriitilise pöörde võtnud alates külma sõja lõpust. Venemaa on enamasti välis- ja julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamiseks kasutanud sõjalist jõudu, mis on kahjustanud mitte ainult Eesti, vaid kogu Euroopa julgeolekut, sealhulgas muutnud suhtumist Venemaasse. Venemaa on seadnud kahtluse alla Euroopa Liidu julgeolekupõhimõtted ning tahab ümber hinnata julgeoleku korraldamise aluseid, mis on endaga kaasa toonud ELi riikide usaldamatuse. See omakorda suurendab ettearvatamatuid sündmusi rahvusvahelistes suhetes ning kasvatab ootamatute konfliktide tekkimise riski. Vaatamata vastastikuste kaubandus- ja majandussuhete arendamise tarvilikkusele, on Venemaa oma natsionalistliku maailmavaate tõttu jäänud välispoliitika läänesuunal tõredaks. Läbi ajaloo on Venemaa end kujutlenud maailma mõjuvõimsaima riigina. Teiste riikide katsed kritiseerida Venemaa tegevust, on päädinud russofoobiasüüdistusega, millest on saanud nii õigustus koonduda välisvaenlaste vastu, kui ka vahend vastase laimamiseks rahvusvahelistes suhetes. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

Venemaal on laialt levinud kindel arvamus, et lääneriikide, eelkõige USA, varjatud eesmärk on kukutada valitsev juhtkond. See on ka põhjus, miks Venemaa võtab mitmeid lääneriikide samme sekkumisena nende siseasjadesse või julgeolekuhuvidesse. Venemaa arusaamad võivad endaga kaasa tuua järske reaktsioone tänapäevastele ühiskondlikele protsessidele nii siseriiklikul tasandil kui ka naaberriikides. Kremli domineerib hoiak, et suhetes lääneriikidega on Venemaal võimalik oma huvisid kaitsta vaid jõupositsioonilt. Just sel põhjusel peab Venemaa vajalikuks aeg-ajalt sõjalise võimekuse demonstreerimist läbi ähvarduste. (Ibid)

Venemaa president Vladimir Putin on öelnud, et Nõukogude Liidu lagunemine oli 20. sajandi suurim katastroof geopoliitilisel maastikul. Sellest hoolimata ei ole Kremli eesmärk taastada endine Nõukogude Liit. Nende siht on taastada kaasaegsete poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste vahenditega Vene mõjusfäär. Moskva taotlus on kinnistada oma mõjuvõim Sõltumatute Riikide Ühenduse (SRÜ) ruumis, sealhulgas tagada Venemaa kontrollile alluv integratsioon Euraasia Liidu kujul. Balti riike peab Venemaa lääneriikide (sh ELi liikmesriikide) kogukonnast rääkides üsna vähetähtsaks osaks, millele vastandudes on Venemaa käitumisviis alatasa vähem kaalutletud ja hoolimatam kui teiste lääneriikidega suheldes. (Eesti rahvusvahelistes ... 2016)

Peamiseks vastandumise objektiks peetakse Ameerika Ühendriike. Kremli sooviks on USA tunnustus nende regionaalsetele ambitsioonidele, kuid USA alla surumiseks rahvusvahelises poliitikas on Moskva jõuetu. Oma tahtmise saamiseks, otsib Venemaa nõrku kohti USA globaalses positsioonis, et rakendada neid geopoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Sel samal eesmärgil pakkus Venemaa 2013. aastal Edward Snowdenile asüüli. Venemaa püüdis luua endast kuvandit kui inimõiguste ja õigusriigi väärtuste kandjast, sealhulgas näidata ülejäänud maailmale, et USA ei hooli enda deklareeritud õigustest. USA kõrval üritab Kreml panna proovile Euroopa Liitu ning lõhestada nii liitu kuuluvate riikide kui ka liidu ja USA vahelist allianssi. Liiduriikide omavaheliste vasturääkivuste õhutamiseks kasutab Moskva sageli mõne liikmesriigi majandusraskusi ja sõltuvust Venemaa energiakandjatest. Euroopa Liidu riikide poliitikuid ja avalikkust mõjutades kasutab Venemaa ära nende isiklikke huve, vahel ka teadmatust Venemaa eesmärkidest. (Ibid)

Võttes arvesse Venemaa sõjalist doktriini 2014. aastast, peetakse Venemaa põhiliseks ohuallikaks NATOt. Kõige rohkem kardetakse NATO laienemist, sest seeläbi jõuaksid vaenlase väed Moskvale üha lähemale. NATO tegevust liidu kindlustamisel ja selle liikmesriikide arvu suurenemist peab Venemaa juhtkond olemasolevaks ohuks oma riigile. Venemaa näeb NATO laienemises Ameerika Ühendriikide kurje kavatsusi, kuigi reaalsuses on Balti riigid ise soovinud NATO suurema kohaloleku läbi oma julgeolekut suurendada. Probleem on selles, et ametlikes dokumentides seda aspekti ei mainita. Sellele annab hoogu Euroopa Liidu lõimuva loomuga poliitika, mida Moskva näeb oma huve kahjustavana ning mis oli ka põhjuseks Venemaa agressioonidele Ukrainas ja Georgias. NATO taristu, sealhulgas raketikilbi väidetavat laienemist Ida-Euroopasse ja Balti riikidesse peab Venemaa enda suhtes vaenutegevuseks. Kogu Baltikumi peetakse tugialaks, mille kaudu NATO võib

USA juhtimisel Venemaad ohustada, mille tõttu häirib Venemaad ka olukord, kus NATOl ja Venemaal on ühine piir. (Eesti rahvusvahelistes ... 2016)

2.2 Venemaa poolne oht Eesti julgeolekule

Eesti ei ole Venemaa jaoks sõjalises mõttes suure tähtsusega, mis ei tähenda aga, et sõjalist jõudu ei võidaks siin kasutada. Suurim oht sõjaliseks konfliktiks võib tekkida juhul kui Venemaal tehakse valearvestus, mis võib tuleneda nende moonutatud ohupildist lääne strateegilisel suunal toimuva kohta. Siinkohal peaks siiski meeles pidama, et Venemaa vaatab Euroopat tervikuna, mis tähendab, et rünnaku korral oleks siiski ohus ka Eesti. Sõjalise jõu kasutamine Balti riikides oleks reaalne situatsioonis, kus NATO ja Venemaa vahelise konflikti tekkel mõnes regioonis ei oleks Vene relvajõud suutelised võrdväärset vastama, mille tagajärjel toodaks konfliktikolle meie idanaabrite poolt Baltikumi. See annaks Venemaale paremad positsioonid relvakonfliktile järgnevateks kõnelusteks. Sellises olukorras ei tohi unustada jällegi asjaolu, et Venemaa käsitleb Euroopat tervikuna. See kehtib ka Balti mere regiooni kohta. Sõja korral ei hooli Moskva ühegi riigi neutraalsusest ning Kreml arvestab võimalusega, et NATO võib vajadusel kasutada Soome ja Rootsi taristut. Sellisel juhul vaatab Venemaa juhtkond mööda asjaolust, et need ei ole NATO liikmesriigid ja ollakse valmis ründama sihtmärke ka nende riikide territooriumil. Venemaa peab Balti riike enim kaitstavaks NATO tugialaks, millest lähtub püsiv oht Venemaa julgeolekule. Moskva arvamuse kohaselt on kaks neile positiivset lahendust: Balti riikide NATOst lahkumine või NATO olemasolu lakkamine. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

Balti operatiivsuunal suurendatakse sõjalist jõudu järk-järgult ning Venemaa lähtub asjaolust, et tal on vägede koondamisel NATO ees ajaline eelis. Moskva on uskumusel, et vajadusel suudetakse, enne NATO tõhusat sekkumist, sooritada Balti riikides piiratud ulatusega sõjaline operatsioon, mille eesmärk oleks kontrolli kehtestamine näiteks mõnes Eesti (või Läti) piiriäärses linnas või piirkonnas. Operatsiooni viiksid läbi alaliselt Eesti (või Läti) piiri läheduses paiknevad üksused, mida julgestaksid 1. tankiarmee ja Kesksojajäveeringkonna üksused ning heidutuseks ka taktikaline tuumarelv. Viimastel aastatel on Venemaa oluliselt tugevdanud oma Eesti- Läti suunal asuvat väehulka ning suurendanud seal peetavate õppuste mahtu ja terviklikkust. Toimunud muudatustest oleks oluline välja tuua

15. armeelennuväebrigaadi formeerimine Pihkva oblastis Ostrovis ning ka mitme 6. armee üksuse ümber paigutamine Narva taktikalisele suunale. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

Otsest ohtu Eestile kujutavad endas Eesti ja Läti piiride ligidale ning ka Kaliningradi paigutatavad uued relvasüsteemid, mis annavad Venemaale võimaluse meid oma liitlastest separeerida. Ühtlasi on see ka võimalus rünnata liitlaste abi vastuvõtmise seisukohalt suure tähtsusega objekte (näiteks NATO abivägede vastuvõtmiseks ja teenindamiseks mõeldud punktid), mis on saanud Venemaa sõjalises planeerimises ajaga aina olulisemaks aspektiks. Meie julgeolekut mõjutab ka kõik Kaliningradis (täielik relvastumine ja õppused NATO liitlasvägede tõrjumiseks) ja Valgevenes toimuv. (Ibid) 2015. aasta 10. septembril algasid Eesti piiri lähistel Venemaa ja Valgevene sõjalised ühisõppused „Liidu-kilp 2015“, millel on otsene mõju Eesti julgeolekule. ERRi korrespondent Neeme Raud tegi 10.09.2015 Venemaa riikliku infoagentuuri „TASS“ sõjalise analüütikuga, Viktor Litovkiniga raadiointervjuu, mille käigus Raud palus ühisõppuste toimumise kohta kommentaari. Litovkin selgitas, viidates Eestisse saabuvatele Lähis-Ida põgenikele, et eesmärk on valmistuda võimalikeks Eesti territooriumilt lähtuvateks Venemaa vastasteks terrorirünnakuteks. Veel lisas ta, et Eestil ei ole Venemaa puhul midagi karta. (Litovkin 2015)

Venemaa ei ole seni oma käitumisega rahvusvahelises kontekstis usaldust tekitanud. Pigem ollakse seisukohal, et ühtegi sammu ei tehta asjatult, ilma enese kasuta ning esmapilgul väikestena tunduvad sammud on osa suuremast plaanist. Venemaa plaanidest saab aimu kui vaadata asju pikemas perspektiivis. Venemaale, eesotsas Putinile on väga iseloomulik manipuleerimine suhetes teiste riikidega. Näitena tooksin vägede väljaviimise Süüriast, mida alustati 14. märtsil Venemaa president Vladimir Putini juhtimisel. Tsiteerides Putinit: „Loodan, et tänane otsus on hea signaal kõigile vaenupooltele. Ma loodan, et see suurendab märkimisväärselt usaldust kõigi Süüria rahuotsessi osapoolte vahel ja aitab kaasa Süüria küsimuse rahumeelsele lahendamisele“ (Putin ... 2016). See tundub olevat järjekordne manipulatsioon, saavutamaks enda välispoliitilisi eesmärke.

2.3 Sõjalise tasakaalu tugevdamine Läänemere piirkonnas

Vaatamata NATO ülekaalukale tugevusele, on Läänemere ümbrus tavajõudude balansi puudumise ning Venemaa arvates geograafilisest asendist tulenevate soodsate tingimuste tõttu haavatav. Selle aasta 19. aprillil avaldati raport „Strateegilise tasakaalu tugevdamine

Läänemere piirkonnas“¹, mille tähelepanu keskpunktis on peamiselt liitlaste lahinguvalmis tavajõudude abil piirkonna kaitse ja heidutus¹ Venemaa suhtes. Sõjalist tasakaalu mõjutab enim lääneriikide sõjaliste jõudude puudumine Läänemere piirkonnas. NATO väed on esindatud küll maal, õhus ning merel, kuid need üksused ei oma kaitseoperatsioonide tarvis vajaminevat varustust. Kõige rohkem on tasakaal paigast ära Läänemeres, kus NATO kohalolek on pigem juhuslik. (Stoicescu, Praks 2016)

Pole kahtlustki, et NATO tervikuna on sõjaliste jõudude poolest (ka majanduslikult) Venemaast kordi tugevam, mistõttu üritab Venemaa vältida NATOga sõjalise olukorra tekkimist. Sellele vaatamata on „Strateegilise tasakaalu tugevdamine Läänemere piirkonnas“¹ raporti kohaselt Venemaa taotlus purustada külma sõja järgne julgeolekuarhitektuur, muuhulgas õõnestada NATOt ja Euroopa Liitu. Vajalik on luua tõhus strateegia, et minimeerida nii Venemaa avaliku kui ka varjatud agressiooni ohtu Läänemere piirkonnas. Oluline on teada kui suur peaks olema NATO jõudude kohalolek, milline oleks piisav ja õigeaegne lisajõudude suurus ning mida oleks vaja mistahes Venemaa agressiooni peatamiseks. (Ibid)

NATO kaitse- ja heidutusstrateegia ning sõjalise valmisoleku ülesanne Läänemere piirkonnas on piirkonna liikmesriikide elanikele alliansi soovi ja sõja pidamise võime tõestamise kõrval neid ka reaalsuses kaitsta. Kuid sellest olulisem kohustus on Venemaa juhtkonna veenmine tema tegevuse kulukuses ning ebaedu tõenäosuses. Väga tähtis aspekt mõjuva heidutuse kõrval on dialoog Venemaaga, mis aitab hoida suhtlust ning vältida valearvestusi. Saavutamaks edu, peab heidutusseisund olema vastase silmis usutav, mis nõuab (Stoicescu, Praks 2016):

- 1) poliitilist tahet ja otsusekindlust vastata agressioonile jõuliselt;
- 2) tõhusaid reageerimisvahendeid (sõjaline võime);
- 3) nähtavat otsusekindluse ja võime signaliseerimist, et mõjutada vastase arusaamu.

¹ Heidutust võib saavutada kas ähvardades tekitada soovimatute tegude puhul vastuvõetamatut kulu (karistusheidutus) või ähvardades jätta vastase võimeta saavutada agressiooni abil oma sõjalisi ja poliitilisi eesmärke (tõkestusheidutus). Karistusheidutust saab kombineerida mitmesuguste poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste (nii tava- kui ka tuumarelvil puudutavate) meetmetega. Tõkestusheidutus tugineb enamasti tavajõududele ja on tihedalt seotud ettenihutatud kaitse ja agressiooni sihtmärkide kerksuse võimega. (Stoicescu, Praks 2016)

Alates 2009. aastast on Venemaa jätkanud NATO liikmesriikide ähvardamist ja provotseerimist. Venemaa on korduvalt testinud NATO otsusekindlust ja valmisolekut tegutseda võimaliku „kohaliku konflikti“ korral, ähvardades liitlasriike tuumarelvade kasutamisega. Arvestades asjaolu, et Venemaa peab oma suurimaks vaenlaseks NATOt, reageerib ta igale NATO katsele tugevdada alliansi idatiiva kaitset, negatiivselt. Sellest tulenevalt on tarvis Venemaale üheselt näidata, et liitlaste tegevus ei kujuta nende julgeolekule mingisugust ohtu ning on vaid kaitseotstarbeline. Tõenäoline on tekkima olukord, kus Kreml süüdistab NATOt pingete tekitamises piirkonnas ning võimalik, et ähvardatakse ka taktikaliste tuumarelvade paigutamise Kaliningradi. Sellises olukorras ei tohi allianss alluda Venemaa hirmutamisele ning peab tegema kõik vajaliku usutava heidutuse ja kaitse loomiseks. Oluline on Venemaale selgeks teha, et Läänemere regioon ei ole piirkond, kus sõjaliselt muretult tegutseda. Juhul, kui NATO suured liitlasriigid (sh tuumariigid) paigutavad Läänemere piirkonda oma jõude, annab see ühemõtteliselt Venemaale mõista, et NATOl on tõi taga. USA Euroopa vägede ülemjuhataja Philip Breedlove on öelnud: „Roteeruv kohalolek ei asenda püsivat jõudude kohalolekut“ . Hädavajalik on ettenihutatud kohalolek, mis peab leidma tasakaalu kahe aspekti vahel: mitmeriigilisus ning sõjaline tõhusus. Mitmeriigilisus on oluline aspekt heidutuse seisukohalt, näitamaks agressorile liitlasriikide solidaarsust ja ühist vastutust. Sõjaline tõhusus nõuab vägesid, mis on sõjaliselt võimekad vastu astuma. (Stoicescu, Praks 2016)

Balti riikide relvajõud on piiratud ressursside tõttu suhteliselt kasinad. Väestruktuurid koosnevad maaväest ning mere- ja õhuvõitluse võime puudub täielikult. Idapoolsete liitlaste seas on kõige suuremad relvajõud Poolal, kuid oma geograafilise paiknemise tõttu (ühine riigipiir Venemaaga) pööratakse tähelepanu pigem omaenda riigi kaitsele. Pärast NATOga liitumist 2004. aastal puudus ca 10 aastat peaaegu täielikult Balti riikides liitlaste sõjaline kohalolek. Olukord muutus 2014. aastal seoses Ukraina kriisiga. Samal aastal hakati tulenevalt Venemaa agressioonist tähelepanu pöörama Läänemere piirkonna julgeolekule, mis aga ei tähendanud lahinguvalmis jõudude siirmist piirkonda. Balti riikidest rääkides on üheks suurimaks probleemiks asjaolu, et Venemaa rünnaku korral kulub abivägedel liiga palju aega kohalejõudmiseks. NATO ettepaigutatud kohaloleku vajadus tuleneb pikast reageerimiskiirusest. NATO on olukorra parandamiseks asutanud küll kiirreageerimisüksuse VJTF, mis peab olema võimeline siirma oma esimesed elemendid 48-tunnise etteteatamise järel, kuid reaalsuses võtab kohalejõudmine logistilistel põhjustel märkimisväärselt rohkem

aega. Samal ajal on Venemaal ajaline eelis, mida enda huvides ära kasutada. (Stoicescu, Praks 2016)

Võrreldes sõjalist olukorda Läänemere piirkonnas selgub, et NATO tavajõudude ülekaalust tulenev eelis Venemaa ees on hakanud vähenema. Jõudude balansi muutuse on eelkõige tinginud meie idanaabrite ulatuslik sõjaline moderniseerimine, aga ka asjaolu, et pärast 11. septembri terrorirünnakuid keskendus NATO eelkõige madala intensiivsusega konfliktidele (näiteks terrorism) ning ELi riikide sõjaväele ei pööratud enam vajalikku tähelepanu. Venemaal on võime pidada kõrge intensiivsusega sõda, mis paneb kahtlema NATO vastupanuvõimes. Tänu juurdepääsu ja tegevusvabaduse takistamise (A2/AD) võimele on võimalik välistada NATO jõudude manööverdamis- ja juurdepääsuvabadus kogu Balti operatsioonialal (maal, merel, õhus). Siiani ei ole suudetud takistada Venemaa välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks sõjaliste vahendite kasutamist ja naaberriikide ründamist. Vajalik muuta ELi ja NATO kaitseplaanimise aluseid, mis hetkel keskenduvad karistusheidutusele ja lisajõudude siirmisele. Siiani on NATO oma tegutsemises olnud väga ettevaatlik ning astunud väikeseid samme kohaloleku suurendamiseks idatiival. Samas on Venemaal kõik vajalik, et rünnata Balti riike ja Poolat. NATO praegune kohaolek Läänemere piirkonnas on kindlasti ebapiisav Venemaa heidutamiseks. NATO ettepaigutatud väed moodustavad koos piirkonna riikide endi sõjaliste jõududega esmase agressioonile reageeriva grupi. Nad peavad olema võimelised astuma vastu Venemaa madala intensiivsusega stsenaariumitele. Raskema rünnaku puhul peavad olema väed suutelised järjekindlaks vastupanuks, et võita aega liitlaste kohaletoometamiseks. NATO ettenihutatud kohalolek Balti riikides, Läänemere piirkonnas ja Poolas on hädavajalik. Venemaale peab näitama lahinguvalmiduses liitlasvägede kohalolekut, sest üldine heidutus ei anna kindlat signaali alliansi tõsisusest. (Ibid)

Kokkuvõttes ei ole NATO üldine heidutus piisav takistamiseks Venemaad rakendamast agressiivset välispoliitikat kogu alliansi territooriumil, aga eelkõige Läänemere piirkonnas. Meie idanaabrite potentsiaalsest ettearvamatust käitumisest tulenevate ohtude minimeerimiseks on hädavajalik näidata konkreetseid tõendeid liitlasvägede võimekast kohalolekust. NATO kaitseplaanimine keskendub hetkel liialt karistusheidutusele ja lisajõudude siirmisele. Vajalik oleks pöörata rohkem tähelepanu tõkestusheidutusele ja võrdväärsele ettenihutatud kohalolekule Baltimaades, Läänemere piirkonnas ja ka Poolas. Kuna Balti riikide endi sõjaline tugevus pole piisav, on liitlaste reaalne kohalolek väga tähtis.

Venemaa heidutamiseks ja võimaliku konflikti korral vastupanuks, on hädavajalik suurendada praegu olematut kohaolekut ka merel ja õhus. (Stoicescu, Praks 2016)

2.4 Küberoht Eestile, Euroopa Liidule ja NATOle

25 aastat pärast Külma sõja lõppu seisab maailm silmitsi uute ohtudega. Tänapäeva infotehnoloogia areng on globaalselt olnud väga kiire. On riike, kes kasutavad infotehnoloogiat erinevate protsesside tõhustamiseks (näiteks ID-kaardi tarkvara), kuid sellega kaasnevad tõsised küberohud riikide endi julgeolekule. (Eesti rahvusvahelises ... 2016) Tavaliselt on esimeseks sihtmärgiks veebilehed. Seejärel võib ette võtta juba infosüsteeme. Näitena toodud ID-kaardi tarkvara kaudu on võimalik kustutada digiretsepte, mis takistab ravimite kättesaadavust. Tavapärasteks rünnaku sihtmärkideks on pangad, mille toimimist on võimalik takistada nii otseste serverite ülekoormamisega, kui ka ID-kaardi tarkvarale suunatud rünnaku kaudu. Samuti on levinud info- ja kommunikatsioonitehnoloogia infrastruktuuri halvamine ajutise internetiühenduse kaotamise eesmärgil.

Õiguslikus mõttes on kübervaldkond vähereguleeritud ning otsesteks ründeobjektideks võivad olla nii üksikisikud kui ka riigid tervikuna. Olukorra muudab veelgi keerulisemaks asjaolu, et küberrünnaku sooritajat on keeruline välja selgitada, mis omakorda teeb raskeks rünnakule vastamise. Kurjategijatel on võimalus kasutada ära veebidomeenide anonüümsust, mis teeb küberkuritegevuse riskiastme madalaks. (Ibid) Küberkuritegevus on hetkel maailma üks kiiremini kasvavaid kuritegevuse vorme, mille ohvriks langetakse iga päev. Võitlemiseks küberohuga on Euroopa Liidul (sh Eesti) vaja rangeid ja tõhusaid õigusakte.

Küberrünnakutest tulenevad julgeolekuohud riikidele saab jaotada kolmeks, s.o ründed info (Eesti rahvusvahelises ... 2016):

1) konfidentsiaalsuse, 2) kättesaadavuse ja 3) terviklikkuse vastu.

Konfidentsiaalsusest rääkides on enamasti tegemist spionaažiga. Riigid tegelevad andmete kogumisega süstemaatiliselt ning kindlasti ei jäeta kasutamata informatsiooni, mille on kätte saanud pahavara kasutavad aktivistid ja kurjategijad kellest koosnevad grupeeringud on enamasti riiklikult toetatud. Teise grupi eesmärk on suuremjaolt häirida ühiskonna või mõne teise institutsiooni toimimist, samal ajal neid rahvusvaheliselt halba valgusesse seades. Kolmandasse gruppi kuuluvad rünnakud, mille siht on näiteks propagandas kasutamise eesmärgil muuta andmeid riiklikes süsteemides. Sel viisil on võimalik riike

diskrediteerida ning tekitada segadust nii riiklikul tasandil kui ka rahvusvaheliselt. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

Küberohust rääkides on Eestile, Euroopa Liidule ja NATOLE suurimaks ohuks Venemaa. Eesti on korduvalt küberrünnaku sihtmärgiks langenud nii eraldivõetuna kui ka ELi ning NATO liikmesriigina. Teabeameti andmeil kaardistati 2015. aastal korduvalt Eesti riigiasutuste välisvõrke ning korraldati mitu proovirünnakut, mille arvatav eesmärk oli rünnaku korraldamiseks vajaliku ressursi kindlaks määramine. Sellises olukorras tahab rünnaku tegija teada, kui palju ja mida on vaja teha, et halvata mõnda Eestile elutähtsat teenust. Venemaa on kulutusi selles vallas järjepidevalt tõstnud. Ta panustab aktiivselt oma küberründe võimekuse arendamisse ning tal on olemas kõikvõimalikud vahendid ja ressursid rünnakute sooritamiseks. Pärast Snowdeni lekitamist USA valitsuse jälgimisprogrammide kohta, on Venemaal tekkinud üha süvenev hirm ja kahtlus nende inforuumis toimuva kohta. Sel põhjusel kasutatakse Venemaal sotsiaalmeediat ja ajakirjandust ebatõese info ja propaganda levitamiseks. See on hea viis ühiskonnaga manipuleerimiseks ja avaliku arvamusega mängimiseks. (Ibid)

Tänapäeva sõjategevusest rääkides ei saa mööda minna mõistest „hübriidsõda“. Hübriidsõja täielikuks mõistmiseks on vajalik teada riigi ajaloolisi, sotsiaalseid, poliitilisi, kultuurilisi, sõjalisi ja majanduslikke aspekte, sest see võimaldab näha suuremat pilti. Riigikeskset hübriidsõda võib defineerida kui paindlikku sõjalist strateegiat, mis kasutab samaaegselt tavapärasest taktikat tänapäevaste relvadega, salaoperatsioone, pettust ja õõnestamist. Venemaad võib pidada hübriidriigi kehastuseks, sest tegemist ei ole üleminekurežiimiga, vaid kindlalt väljakujunenud režiimiga. Venemaad kirjeldavad tüüpilised hübriidriigid tunnused: korruptsioon, kontroll ajakirjanduse üle ning kodanikuühiskonna marginaliseerimine. Venemaa on kasutanud hübriidsõja elemente riiklike eesmärkide täitmiseks Euroopa Liidu liikmesriikides, NATO riikides ning ka USA liitlasriikides. Mõnel juhul on teatud seda tagasihoidlikumalt ning teinekord jultunumalt. Siiani on Venemaa olnud veidi tagasihoidlikum NATO riikides, kuid näiteks Ukrainast rääkides ei ole mõiste „tagasihoidlik“ asjakohane. (Neneth 2015)

Arvatavate Vene poolsete küberrünnakute arv Euroopa Liidu valitsuste veebilehekülgedele, suurte Lääne tööstusettevõtete ning avalike organisatsioonide vastu on FireEye Inc raporti kohaselt oluliselt kasvanud. Näiteks 2014. aastal olid suuremateks eesmärkideks Saksamaa Bundestag, Poola valitsus ning paljud teised Euroopa Liidu

riigiasutused ja ühendused. SC Magazine UK andmeil ütles tuntud Vene küberjulgeoleku analüütik Andrew Soldatov, et alates 2014. aastast on Vene poolsete küberrünnakute arv märgatavalt kasvanud ning kasutatavad meetodid on muutunud üha keerukamaks ja ohtlikumaks. Võime destabiliseerida peamised riigiorganid ja –asutused ning varastada salajasi andmeid, on teinud häkkeritest väga ohtlikud kurjategijad. Analüütikud arvamuse kohaselt on need muutused seletatavad Vene küberkurjategijate grupeerimise rahastamise suurenemisega. (Garden 2015)

2.5 Venemaa energiajulgeolek

Venemaa rakendab oma välispoliitiliste eesmärkide täideviimiseks sageli majanduslikke tegureid (näiteks gaasitarnetega manipuleerimine). Sel viisil tegutsedes loodetakse suurendada oma mõjuvõimu SRÜ piirkonnas ning kasutada Euroopa Liidu riike oma huvides. Omakasupüüdlik poliitika on olnud Venemaale loomumane läbi ajaloo ning selle kasutamist jätkati innukalt ka pärast Ukraina kriisi, ELi sanktsioonide leevendumise lootuses. Hoolimata Kremli deklaratsioonist, ei ole senini märke majanduskoostöö ümberorienteerumisest itta. Endiselt on Euroopa Liit Venemaa toorainekspordis olulisim turg, mis on ühtlasi ka põhjuseks maagaasi ekspordi suurendamiseks Euroopasse. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

2016. aastal alustati Vene-Saksa Nord Stream 2 gaasijuhtme projekti (Lisas joonis 1), mille suhtes saatsid 10 Euroopa Liidu liikmesriiki mullu novembris Euroopa Komisjonile kritiseeriva kirja. Nord Stream 2 portaali andmeil on Euroopa gaasi tootmine pidevas languses kuid nõudlus kasvab, mistõttu on Euroopal vaja usaldusväärset, taskukohast gaasitarnet ning kindlat infrastruktuuri. Nord Stream 2 andmeil langeb Euroopa gaasitootmine järgmise 20 aastaga tervelt 50%. Veebilehe informatsiooni kohaselt hakkab Nord Stream 2 tegema koostööd 6 juhtiva energia tootjaga Saksamaalt, Prantsusmaalt, Austriast. Projekti kodulehte uurides jääb mulje nagu oleks Venemaa prioriteet aidata Euroopal võimalikku energiakriisi vältida. Vaadates aga suuremat pilti selgub, et see projekt on suures osas majanduslik huvi Venemaale, kelle jaoks on tooraine müük oluline osa riigi sissetulekust. (Nord Stream 2 2015) Lisaks annaks gaasitoru ideaalse võimaluse suurendada oma mõjuvõimu Euroopas ning tulevikus ka hea tegur millega manipuleerida, sest uus gaasitrass vähendaks Kesk- ja Ida-

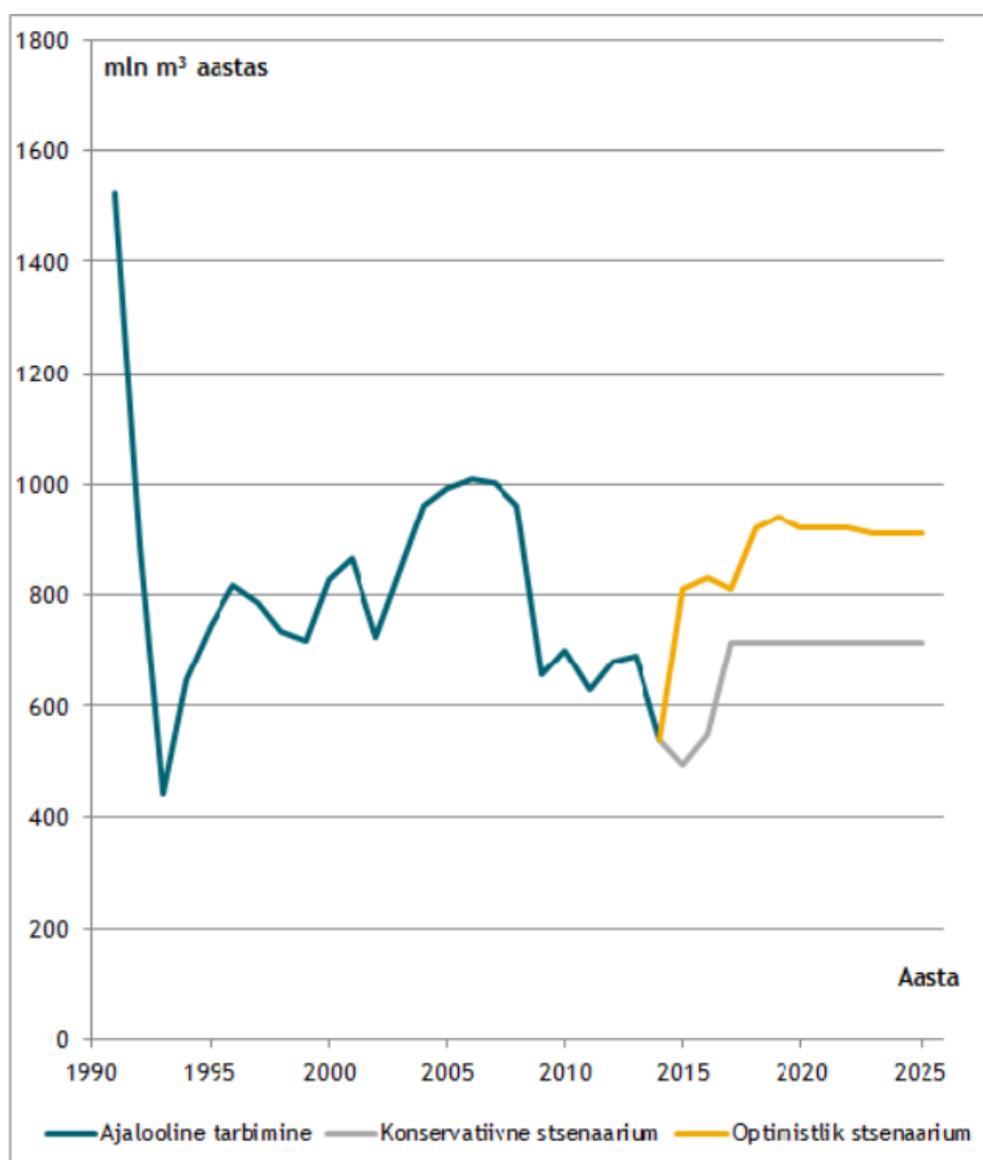
Euroopasse jõudva gaasi hulka. Projekti varjuküljeks on Venemaa püüd tekitada vastuolusid Euroopa Liidus. (Eesti rahvusvahelises ... 2016)

Euroopa sõltub küll paljuski Venemaa gaasist, aga reaalsuses on sõltuvus vastastikune, sest ligi 80 % kogu Venemaa eksporditavast maagaasist läheb Euroopasse (BP Statistical ... 2015). Ühtlasi moodustab maagaasi eksport Euroopasse kogu Venemaa riiklikust eksporditulust 14% (Oil and ... 2014). Seda aspekti arvesse võttes, moodustab Euroopa relevantse turuosa. 2015. aasta seisuga tarnis Venemaa Euroopasse 40 % kogu siin tarbitavast gaasist. (Imports of ... 2015). Seda silmas pidades on hirm Venemaa gaasikraanide kinnikeeramise ees ülemäärane. Lisaks on meie idanaabrite infrastruktuur ehitatud selliselt, et neil puudub vajalik paindlikkus leida koheselt uusi gaasitarbijaid ning suunata maagaasi mujale. (Russian gas ... 2014) Ukraina on eriline juhtum, sest riik ise on suhteliselt kokku kukkunud ning juba aastakümneid ei ole majandus kasvanud. Juhul kui riik ei suuda maagaasi eest maksta, ei ole ärilises mõttes Venemaal vajadust neile maagaasi müüa. Küll aga on see ebaaus nende riikide suhtes, kes saavad oma maagaasi läbi Ukraina transiidi. Nemad kannatavad ilma, et oleks ise midagi valesti teinud. Kõige hapramad on Slovakkia, Rumeenia, Ungari, aga teatud määral ka Poola, sest maagaas jõuab Venemaalt nendeni läbi Ukraina. Poola energiajulgeoleku päästab asjaolu, et tema saab osa maagaasist läbi Valgevene transiidi. Lääne ajakirjandus kirjutab, et Venemaa saab maagaasi nii-öelda relvana kasutada ja seda Euroopa nina ees viibutada. Käesoleva bakalaureusetöö autor arvab aga, et alternatiivsete energiatarnijate rohkuse tõttu neid trumpe Venemaal nii palju käes ei ole. (Pirani et al 2009) Kümnekonna aastaga on EL saavutanud teatud kindlustunde, sest oluliselt on laienenud energiaga varustajate ringkond. Eesti energiajulgeoleku seisukohalt on relevantne 2014. aasta lõpus Leedus avatud veeldatud gaasi vastuvõtuterminal. Eesti energiakindlust suurendab veelgi lähiaastatel Alexela poolt Paldiskisse rajatav Eesti ja Soome tarbijatele suunatud LNG terminal².

ELi gaasitarbimise prognoosi tulevikuks on keeruline teha. Olulist rolli mängivad mitmed aspektid, sealhulgas majanduskasv/langus, tehnoloogia areng ja energiapoliitika.

² LNG ehk veeldatud gaas (*Liquefied Natural Gas*) on maagaas, mis on jahutatud temperatuurini , mille puhul muutub tema olekufaas ning ta kondenseerub vedeliku faasini (Tehniline ... 2012). LNG terminal ehk veeldatud gaasi terminal on gaasi veeldamiseks, impordiks, mahalaadimiseks ja eelnevalt veeldatud gaasi taasgaasistamiseks kasutatav rajatis koos selle juurde kuuluvate tugiteenustega. Veeldatud gaasi terminali hulka ei arvata gaasihoidlaid. (Maagaasiseadus, §2 lg 13).

Hetkeseisuga on Euroopa gaasitarbimine aga stagneerunud, mida on võimalik tõestada kasvõi Eesti näitel. Võrreldes tänast olukorda 2006. aastaga, on tarbimine langenud 1-0.5 bcm-ni aastas. (Joonis 4) Palju on mindud üle taastuenergiALE ehk on leitud alternatiive, mis maandavad gaasiga seotud riske. (Eesti gaasiülekandevõrgu ... 2015) Samuti on Euroopas gaasitorud ja LNG terminal alakasutatud. Vajadusel on võimalus gaasi teatud mahus ka mujalt sisse osta (LNG-na näiteks Norrast, Alzeeriast, Qatarist jne), sest selleks vajaminev infrastruktuur on meil olemas. Veel enam on uus Klaipeda LNG- terminal nii suur, et suudab kogu Baltikumi gaasivajaduse ära katta. (Rank 2014)

Joonis 4. Gaasi tarbimine Eestis aastatel 1990-2025 kolme stsenaariumi lõikes

Allikas: (Eesti gaasiülekandevõrgu ... 2015)

Euroopa Liit ja Venemaa on energeetikaalaselt teineteisest sõltuvuses. Alternatiivsete energiaallikate (näiteks LNG ja taastuvenergia) olemasolu on muutnud ELi sõltumatust Venemaast suurendanud. Ülemäärast hirmu gaasikraanide kinnikeeramise ees pehmendab asjaolu, et EL on suurim Venemaa gaasi sisseostja, mis teeb temast väga olulise sissetulekuallika. See sunnib Venemaad veidigi oma ettearvamatut tegutsemisviisi kontrollima, sest uute valikuvõimaluste tõttu on oht kaotada suur sissetulekuallikas. ELi energiajulgeolekut suurendab ka asjaolu, et Venemaa gaasitorud on suunaga Euroopasse, mis tähendab, et neil puudub võimalus katkestada sinna gaasitarne, otsida kohe uusi tarbijaid ning suunata maagaasi mujale.

KOKKUVÕTE

Viimase paarikümne aasta üheks iseloomulikumaks tunnuseks Venemaa välispoliitiliste eesmärkide hulgas on olnud maailma mõjuvõimsaim riigi rolli taastamine ja sellest tulenevalt on eesmärgiks seatud Euroopa (ja NATO) võimu vähendamine. Seejuures on Venemaa Föderatsiooni juhtide poolset imperialistlikku välispoliitikat varjatud ja järjepidevalt on püütud Läänele sisendada, et Venemaa ei kujuta endast teistele ohtu.

Uut impeeriumi ehitava Venemaa strateegiliste kavade tasakaalustamiseks on vaja konkreetseid tegusid välis- ja julgeolekupoliitikas. On selge, et pärast Krimmi annekteerimist sisseviidud sanktsioonid on andnud Venemaale selge märgi selle kohta, et tema sekkumist Ida-Ukrainasse rahvusvaheliselt ei aktsepteerita.

Venemaa valitsuse teostavat poliitikat peetakse Läänemere regioonile ohustavaks teguriks nii praegusel hetkel kui ka tulevikus. Sel põhjusel leiab autor, et Eesti koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega on relevantne. Esmatähtis on koöperatsioon Euroopa Liidu ja NATOga, kuid oluline on ka liitude omavahelise koostöö toetamine. Euroopa julgeolekuruumi stabiilsuse suurendamine seisneb eelkõige märkimisväärsete liitlasvägede siirmises riikidesse, mis omavad ühist piiri Venemaaga. Heidutus läbi alliansi vägede kohaloleku on selgesõnaline signaal Venemaale, et omavolitsemine antud piirkonnas on lubamatu.

Täitmaks oma poliitilisi eesmärke, on Venemaa ühendanud erinevad taktikad hübriidsõja pidamiseks, hõlmates endas ka agressiivseid küber- ja psühholoogilisi rünnakuid. Teades, et Kreml kasutab välispoliitiliste huvide teostamiseks propagandamasinat, on efektiivse psühholoogilise kaitse olemasolu sõltumatus suurendamiseks hädavajalik. Informeerides inimesi kõikvõimalikest ühiskonda ähvardavatest ohtudest, on võimalik arendada nende teadmisi ja oskusi kriisiolukorras toimetulekuks. Puudulik ettevalmistatus teeb agressoril riigi lihtsamini mõjutatavaks.

Tänapäeva inimeste elukvaliteedi otsene seos kommunikatsioonitehnoloogia sujuva toimimisega, teeb tõhusalt toimiva küberjulgeoleku väga tähtsaks nii riiklikul kui ka indiviiditasandil. Autor leiab, et küberkuritegevuse minimeerimiseks, on vaja suurendada

küberkaitses vajamineva tehnika, inimressursi ja eriväljaõppe jaoks eraldatud eelarvet, sest see võimaldamaks igapäevaselt koguda informatsiooni ja teostada selle analüüsi. Juhul, kui riigis puuduvad vajalikud küber- ja riigikaitse struktuurid, on need ilmtingimata vajalik luua. Vastasel juhul ei ole efektiivne kaitse küberrünnakute vastu võimalik. Küberjulgeoleku tõhusaks toimimiseks on relevantne riiklike üksuste ja erasektori pidev koostöö, sest see aitab luua selgema ja laiema pildi küberrünnakute ohtudest ja strateegiatest.

Vaatamata asjaolule, et Venemaa on endiselt mitmete Euroopa Liidu liikmesriikide suurim energiatarnija, arvab käesoleva töö autor, et Venemaa energiatarnega seotud võimalikud hirmud on kahel põhjusel ülevõimendatud. Esiteks on Euroopa Liit suurim Venemaa maagaasi tarbija, mis tähendab väga olulist turuosa Venemaa gaasitarne jaoks. Kuna maagaasi eksport moodustab 14 % riigi eksporditulust, on Venemaa jaoks tähtis hoida häid suhteid Euroopa riikidega. Vastasel juhuks kaotaks nad oma käitumise tagajärjel suure tuluallika. Teiseks on tänapäeva energiatarnijate hulk niivõrd palju suurenenud, et Euroopa riikidel on gaasi sisseostmiseks Venemaa kõrval mitmeid alternatiive.

Kõiki käsitletud olulisi julgeoleku-komponente arvesse võttes ja analüüsides ka võimalikke negatiivseid asjaolusid, on võimalik kinnitada hüpoteesi paikapidavust. Väga järjekindla proaktiivse tegevusprogrammiga varustatult on Eesti ja laiemalt Euroopa Liidu sõltumatust Venemaa strateegilistest kavadest tulenevate mõjude suhtes saab oluliselt suurendada.

SUMMARY

THE COUNTERACTION OF ESTONIA AND THE EUROPEAN UNION TO RUSSIA'S STRATEGIES

Kelly Pärkman

Regardless of its positive developments, global political security has not reached its desired level of stability, especially in Europe. One of the main reasons for that is the fact that European countries have been influenced by Russia too much. At the same time, Russia and the politics it strives for, have been seen as our biggest threat. Most likely it is for this reason that Europe has stood in silence while facing the fear of Russia's unpredictable actions, e.g. in the case of the attacks on Ukraine. To achieve a more secure and stable Europe, current strategies must be changed and new ones created.

The subject „The counteraction of Estonia and the European Union to Russia's strategies“ was chosen by the author, considering the topicality, the fact that it can potentially influence the European Union (including the Republic of Estonia) and from personal interest in the subject. The author sets a hypothesis.

The hypothesis for this thesis is: Achieving the European Union's and more precisely Estonian independence and security from Russian Federation is possible by applying correct measures.

The aim of the author is to find a solution through the analysis of the threats stemming from the propaganda of Russia and through the analysis of the foreign policy, national security policy, cyber security policy and energy policy of Estonia (as a member of the European Union), of the European Union and the Russian Federation.

As result of the analysis, the author reaches the conclusion that through cooperation of Estonia and the European Union, it is possible to increase our independence from the influences stemming from the strategic agendas of Russia. The main aspects are: perseverance

with regard to the implementation of foreign policy, the allocation of resources into the implementation of effective cyber security, and the informing of the public about hybrid wars and cybercrimes, leading to a smaller influence of the aggressor on society/the public.

The author finds that Russia's dominant role as the biggest energy supplier of Europe has created an environment where many member countries of the European Union (e.g. Germany, France and Italy) play a submissive role with regards to economic relations with Russia. To an extent, this is caused by the fear of Russia's terminating the providing of gas. On the other hand, Russia needs Europe because, currently, 40 % of the demand for its gas comes from the European Union and hence, it is the largest consumer of Russian gas.

The author of the thesis believes that the aim of this thesis is achieved. The aim of the author is to show that, as a whole, Estonia and the European Union are less dependent on Russia than it might seem at first glance.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ametlikud dokumendid (raportid ja arengukavad)

BP Statistical Review of World Energy 2015. BP Statistical Review of World Energy.
<http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/statistical-review-2015/bp-statistical-review-of-world-energy-2015-full-report.pdf> (19.05.2016)

Eesti Euroopa Liidu poliitika 2015-2019. Vabariigi Valitsus.
<https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/EL/elpol-2015-2019.pdf> (30.03.2016)

Eesti gaasiülekandevõrgu arengukava 2015-2025. Elering.
<http://gaas.elering.ee/wp-content/uploads/2015/05/Eesti-gaasi%C3%BClekandev%C3%B5rgu-10-a-arengukava.pdf> (4.04.2016)

Eesti julgeolekupoliitika alused. Vabariigi Valitsus.
http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/julgeolekupoliitika_alused_2010.pdf (1.04.2016)

Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas. Teabeamet.
<https://www.teabeamet.ee/pdf/2016-et.pdf> (3.04.2016)

Eesti välispoliitika eesmärgid ja alameesmärgid. Välisministeerium.
<http://www.vm.ee/et/eesti-valispoliitika-eesmargid-ja-alameesmargid> (1.04.2016)

Energia 2020. Säätva, konkurentsivõimelise ja kindla energia strateegia 2010. Euroopa Komisjon
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:ET:PDF> (9.04.2016)

Euroopa Liidu küberjulgeoleku strateegia: avatud, ohutu ja turvaline küberruum. Euroopa Komisjon.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0001&from=ET> (30.03.2016)

Euroopa Liidu põhiõiguste harta. Euroopa Liit.
http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_et.pdf#nameddest=article21 (24.04.2016)

Foreign & security policy at EU level. Council of the European Union

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:ai0025&from=EN> (30.03.2016)

Hunter, E. , Pernik. P. (2015) Hübriidsõja väljakutsed.

http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Eve_Hunter__Piret_Pernik_-_Hubriidsoja_valjakutsed.pdf (20.05.2016)

Maagaasiseadus. Vastu võetud Riigikogus 29.jaanuaril 2003. a –

RT I 2003, 21, 128 ; RT I, 30.12.2015, 85.

Pirani, S., Stern, J., & Yafimava , K. (2009). The Russo-Ukraine gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment.

<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf> (6.04.2016)

Riigikaitse strateegia. Kaitseministeerium.

http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitse_strateegia_2010_0.pdf (1.04.2016)

Stoicescu, K. ; Praks, H. Strateegilise tasakaalu tugevdamine Läänemere piirkonnas.

http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Kalev_Stoicescu__Henrik_Praks_-_Strateegilise_tasakaalu_tugevdamine_Laanemere_piirkonnas.pdf (20.04.2016)

Artiklid ja raamatud

De France, O. (2015) Defence budgets in Europe: Downturn or U-turn?

http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_12_Defence_spending_in_Europe.pdf (12.04.2016)

Elling, K. S. (2013). Pilguheit Eesti välispoliitika üldseisule. - *Diplomaatia*, 122. [E-ajakiri]

<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/pilguheit-estivi-valispoliitika-uldseisule/> (16.04.2016)

Garden, E. (2015). EU faces increased Russian cyber-threat. - *SC Magazine UK*, 29.

[E-ajakiri]

<http://www.scmagazineuk.com/eu-faces-increased-russian-cyber-threat/article/429106/> (3.04.2016)

Kanet, E. R. (2009) A resurgent Russia and the West: the European Union, NATO and beyond. Miami. Republic of letters.

Neneth, W. (2015). Venemaa riigikeskne hübriidsõda. - *Diplomaatia*, 140. [E-ajakiri]

<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-riigikeskne-hubriidsoda/> (13.04.2016)

Wheatcroft, P. (2010). The Next Crisis: Prepare for Peak Oil. – *The Wall Street Journal*, 11. veebruar. [E-ajakiri]
<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704140104575057260398292350>
(21.05.2016)

Pevkur, H. (2016). Võimu kõne kriisi ajal. – *Diplomaatia*, 149/150. [E-ajakiri]
<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/voimu-kone-kriisi-ajal/> (10.04.2016)

Muud materjalid

Imports of natural gas into the European Union. Gas in Focus.
<http://www.gasinfocus.com/en/indicator/imports-of-natural-gas-into-the-european-union/> (18.05.2016)

Kuidas Euroopa Liit toimib. Euroopa Komisjon.
<http://bookshop.europa.eu/et/how-the-european-union-works-pbNA0414810/>
(30.03.2016)

Litovkin, V. (Uudisteagentuur TASS sõjaline analüütik). Venemaa ja Valgevene alustasid Eesti piiri lähistel sõjalisi ühisõppusi. Raud, Neeme. Helisalvestis.(10.09.2015)
<http://uudised.err.ee/raadioklipp/55f1a2e114f0360778e2b9e5> (5.04.2016)

Nord Stream 2. (2015). Nord Stream 2.
<http://www.nord-stream2.com/our-project/pipeline/> (5.04.2016)

Oil and natural gas sales accounted for 68 % of Russia's total export revenues in 2013. US. Energy Information Administration.
<http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=17231>

Putin viib väed Süüriast välja.- *Postimees*, 14. märts. [E-ajaleht]
<https://m.postimees.ee/section/123/3618587> (6.04.2016)

Pöld, A. (2016). Vene propagandakanal Sputnik plaanib peatselt avada uudisteportaali ka Eestis.- *DELFI uudisteportaal*, 20. veebruar
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/vene-propagandakanal-sputnik-plaanib-peatselt-avada-uudisteportaali-ka-eestis?id=73732885> (1.04.2016).

Raag, I. (2011). Psühholoogiline kaitse kui riigi hingamise vorm?
<http://ilmarraag.blogspot.com.ee/2011/05/psuhholoogiline-kaitse-kui-riigi.html>
(9.04.2016)

Raag, I. (2016). Venemaa ja meie inimesed.
<http://ilmarraag.blogspot.com.ee/2016/03/venemaa-ja-meie-inimesed.html?view=magazine> (9.04.2016)

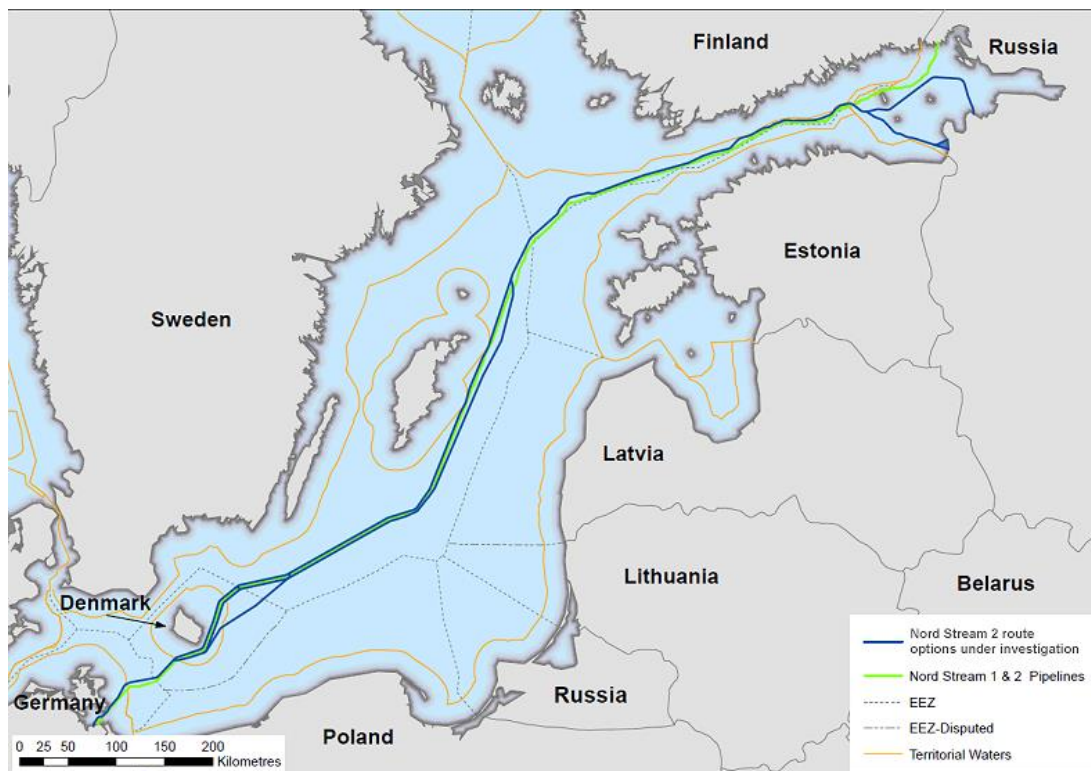
Rank, S. (2014). Leedu avab LNG terminali.-*Äripäev*, 27. oktoober. [E-ajaleht]
<http://www.aripaev.ee/uudised/2014/10/27/leedu-avab-Ing-terminali> (6.04.2016)

Russian gas imports to Europe and security of supply. CIEP.
<http://www.clingendaelenergy.com/files.cfm?event=files.download&ui=9C1DEEC1-5254-00CF-FD03186604989704> (6.04.2016)

Tehniline ja majanduslik hinnang vedelkütusel töötavate katlamajade üleviimiseks veeldatud maagaasi kasutamisele: aruanne. (2012)./ Koostajad A.Siirde, A.Hlebnikov, A.Volkova, I.Krupenski. Tallinn: TTÜ
http://elering.ee/public/Infokeskus/Uuringud/TTU_uurimistoo_katlamajade_uleviimine_LNGle.pdf (15.05.2016)

LISA

Lisa 1. Nord Stream 2 gaasijuhime võimalik marsruut

Joonis 1. Nord Stream 2 gaasijuhime võimalik marsruut

Allikas: (Nord Stream 2 2015)